

IN C. IVLII

CAESARIS DICTA-
TORIS VIRI DISERTISSIMI, ET

Auli Hirto, seu Oppij, Commentaria
de bello Gallico, Ciuili Pompeia-
no, Alexandrino, Africano,
& Hispaniensi, Annota-
tiones Io. Rhellica
ni Tigurini:

*In quibus multa contextus loca mendosissima,
partim quidem uariorum exemplarium
collatione sedula, partim uero
coniecturis nequaquam fri-
uolis emendantur.*

Vna cum rerum & uerborum locupletissimo

I N D I C E.

B A S I L E A E

M. D. XLIII.

Solaturrim, Aruanguiam, Arburgum, Arouiam, Brugas
 & Vindonissam: sub quibus Rusa, & Limago auctus pro-
 pe Confluētiam Helueticam Rheno miscetur. Qua de re
 Proconsulis tabulam consulito. Vbi per exploratores cer-
 tior factus est, treis iam copiarum parteis Heluetios id sitū
 men trans duxisse.) Ex his, & sequentibus Cæsare anis
 uerbis (ubi ait Helueticam ciuitatem in quatuor diuisam
 fuisse pagos) manifestum fit, Heluetios copias suas pro pa-
 gorū numero diuisisse: & aliū pagū post alium copias suas
 Ararim traduxisse. Quod uerbi cū Germanico ubersure
 pulchrè quadrat: quū alioqui Latini dicant transportare
 exercitum, & absolute transmittere, & trajicere, ubersarn
 Quartam uero partē citra flumen Ararim reliquā esse.)
 Citra. i. cis fluuiū Ararim suple uersus Clusam, & Iuras-
 sum montem. Notandū etiā quod Romani noctem in qua-
 tuor uigilias diuiserunt, ita ut duæ ante: alteræ uero duæ
 post intempestā noctem haberentur, Vbi nos in duas dun-
 taxat uigilias noctē diuidere solemus. Quando igitur Cæ-
 sar ait se tertia uigilia cum tribus legionibus è castris pro-
 fectū, ante solis exortū id accidisse innuit. Porrò ipse Cæ-
 sar Tigurinos (teste Plutarcho) non concidit: sed legatus
 eius Labienus. At quod ipsius ductu factum est, rectè sibi
 uendicat Cæsar. Is pagus appellabatur Tigurinus.) Pa-
 gū Cæsar id appellare uidetur, quod Italarū, & Callorū
 uulgus uoce parum Latina Canthonem uocat, quoties de
 Heluetiorū pagis mentionem faciunt: metaphora nimirū
 à canthis. i. ferreis rotarum extremitatibus, seu oris sum-
 pta. Vnde autem pagus in hoc significatu, quo Cæsar hic
 utitur, dicatur: post Sextum Pompeium Pestum D. Glare
 anus

anus Heluetiæ nostræ ciuitatis ornamentum perpetuum
hisce uersibus planum facit:

Et Græci $\omega\gamma\upsilon\upsilon\upsilon$, pagum fortasse Latini

Totius fluiij sulcos dixere propinquos:

Et uillas iuxta positas, uicosq; casasq;.

Non etenim credo pro uico dicere pagum,

Scripta monent aliud, testisq; adducitur hostis.

Hæc ille. Cæterum quia pleriq; Gallicarum antiquitatũ
expositores Tigurinum pagum eum tractum esse putant
in Heluetijs, quem Thuregium oppidum complectitur cũ
suo agro, & unus Rhenanus aliam Tigurinorum ueterũ
sedem statuit: principio huius argumenta pensitabimus, ac
deinde ne parum gratus alumnus censeriqueam, in patriæ
nostræ laudem ea subnectemus, quæ ad illius celebritatem
facere uidentur, nempe originem, progressum, & præsen-
tis reip. statum. Vt ergo pace tanti uiri, ac mihi ob eruditi-
onem, ac pietatẽ omnibus modis suspiciendi, dicam quæ sen-
tio, argumenta eius (quæ mihi saltẽ uidere licuit) inualida
esse uidentur. Nam quod primum existimat ueterũ Tigu-
rinorum sedes ibi fuisse, ubi nunc Vrienses habitant, & pa-
gum etiamnũ ob id Vri mutilata uoce quasi Tiguri nomi-
nari: duplici ratione refelli potest, Vna quod η , qui etymo-
logiam uocũ quarumlibet uenantur, plerumq; & fallunt,
& falluntur, præsertim in longo usu antiquatis uocabulis,
& rerum, ac hominum mutationibus. Altera, quod Vria-
ni pagi situs ipse testatur, tam populosam nationem isthic
nunquam habitasse, qualem Tigurinorũ fuisse ex rei cir-
cunstantijs apparet. Quum enim Cæsar paulo post scribat
patrũ suorum memoriæ L. Casium cõsulem à Tigurinis
c ; occisum,

occisum, & eius exercitū sub iugū missum esse: non cōtem-
 nendam hominū manū fuisse oportet, quippe quæ tam insi-
 gnē consulari exercitū calamitatem inferret. Quæ sanè
 multitudo in tantis angustijs (quantas Vrianorū esse me-
 morant) locū habitandi idoneū non habuisset. Vt taceam
 interim, quod uero simile est, tūc temporis meram isthic so-
 litudinē fuisse: aut saltem perpaucos pastores, imò uiarum
 trans alpeis ducentium grassatores ea loca inhabitasse.
 Ad quam coniecturam stabiliendam Heluetiorū annales
 faciunt: qui tradunt Vrienseis ab Hunis originē trahere,
 qui illic confederint, quando Gothi, Huni, & Vandali in
 Italiam irruerunt: atq; inibi terram incultam, & syluo-
 sam colere cœpisse. Huc etiam facit quod cum Cæsar infra
 Heluetios deuictos domū à se remissos propter agri bonita-
 tem: tum Strabo lib. 7. eosdem in Campestribus non mon-
 tanis locis habitasse narrat. Proinde quādo Vriana regio
 & montuosa, & præter boum pascua, nec frumentū, nec
 uinum ferat: uix adducar, ut credā ad eò illustrē Heluetio-
 rum pagū in tam sterili tractu egisse. Deinde nec hoc satis
 firmū argumentū est eam ob causam Tigurinos in Vrien-
 sum tractu habitasse, quod sedibus suis pulsi nouas quære-
 rēt, dum se Cimbris coniungerent. Etenim Strabo li. 7. Ti-
 gurinos, & Tuginos (sic. n. legendū æstimo) à Cimbris tan-
 tū in belli societate sollicitatos esse scribit. Nec ipse tātumo-
 do uerumetiā Eutropius, & Orosius tradūt Tigurinos, &
 Ambrones cis alpeis à Ro. ad internationē occisos. Vnde
 duo colliguntur, unū quod uero simile sit, ultrò quosdam ex
 Tigurinīs se Cimbris sollicitantibus cōiunxisse, nec sedibus
 suis pulsos: eò quod Strabo ait Cimbrose inter Eluetios
 præcipue

præcipue ad Tigurinos, & Tuginos contulisse. Alterum quod nec postea nouas sedes inquisuerint, quum ad unum omnes interierant, qui se Cimbris coniunxerant. Sed di- ces nunc, plus ne ergo aliorum sententia tibi arridet, quã opinantur, ueterum Tigurinorũ sedeis ibi fuisse, ubi nunc Zurichinorum ditio est, & qui pagus etiamnum primas inter Heluetios tenet? maxime. Nam siue quis nominis *τιγυρον*, loci, & tractus totius situm, & uetera urbis monu- menta respiciat: nec nobis probabilia argumenta desunt. Principio enim duæ maioris oppidi partes à pago denomi- nantur: nempe superior, & inferior pagus, Germanice uff dorff, inn nider dorff. Quod si autẽ Tigurinarum rerum peritus quispiam contenderit, oppidum recentius uideri, quàm ut Iulij Cæsaris sæculo fuerit: illius sententiã non admodum improbauero. Est enim pagus paulò infra *Thie regum*, cui prisco oppido Germanice *Altstetten* nomẽ: sub quo ad sinistrã in montana eundo circiter dimidiũ mitare alius Pagus est nomine *Vrdorph*: cuius argumentũ pro- pius ad Latinã denominationẽ Tigurinus pagus accedit, quasi dicas, *Tigurdorph*, uoce ab initio truncata. Si cui ergo placet, aliã Tigurini pagi sedẽ fuisse, quã ubi nũc *Tigurũ* urbs est: in iã dictis locis citius fuisse crediderim quã apud *Vrios*. Non enim longe à *Thermis Heluetiorũ*, *Vrdorphiã* distat: ubi ueterum Heluetiorum municipium (Rhenano authore) fuit. Adhæc præter alia uetustatis inditia præ- grandis castris ruinæ illic uisuntur unã cum fornice, quam uulgus nostrate uinariam Ethnicorum cellam (Germanice *den heidẽ Keller*) nominat. Vnde uerisimile est Aleman- nos ut *Vindomissam*, sic & illas structuras demolitos esse:

& Tigurinum pagum uel ex Gallicæ, uel Latinæ linguæ
 etymo in Germanicam linguam deflexum esse à nouis in-
 colis perinde ut Vindonissæ, & Augustæ Rauracorū eue-
 nit. Vtut autem coniecturæ istæ se habeant, dubium mihi
 non est: quin Tigurinus pagus in eo tractu fuerit, ubi nunc
 Zurichinorum ager est, & oppidum. Etenim Germano-
 rum nomenclatura à Latino uocabulo non multum ablu-
 dit. Siue enim Latinè Thuregum, siue Thuricum, siue Ti-
 gurinus appelletur pagus: certe uox Zurich illas nomen-
 claturas aliqua ex parte refert, quasi dicas Thurich, uel
 Tigurich. Nam quod Glareanus noster oppidum Tigurū
 uocat, terminatione analogica urbium, & metri causa po-
 tius quàm auctoritate scriptoris alicuius Latini fecisse ui-
 detur. Vero enim simile, cum oppidum, tum populū eadem
 appellatione appellatos: quemadmodū & Parisij, & Me-
 diomatrices, ita ut si quid in oppido factum, Tigurinis ge-
 stiū diceretur, sicuti Parisijs, & Mediomatricibus. Deinde
 si quis Zurichinæ ditionis situm, commoditatem, & amœ-
 nitatē consideret: hanc sedem prisca Tigurinis non indi-
 gnam fuisse affirmauerit. Præterq̄ enim quod frugū, pascu-
 orū, frumentorum, uini, & fructuū suauissimorū ferax est:
 quatuor piscosissimos lacus habet, Tigurinū, Gryphensem
 Psephicensem, & Catilacū. Zurichinus aut̄ ut omniū ma-
 ximus, ita & cōmodissimus est: propter merces, quæ ex In-
 subribus, Suis, Vrijs & Glareanis importantur, & ui-
 cissim ex Tigurinis exportantur. Ad quam cōmoditatem
 Limagus fluuius (quē lacus in oppidi faucibus effundit, &
 qui eandem intersecat mediam) plurimū facit. Hinc enim
 fit, ut frumenta, uina, & aliæ merces rectā nauibus impo-
 ni que-

ni queant. Eiusdem præterea lacus, ac fluij beneficio
 ciues Tigurini commodissimè & materiantur, & lignan-
 tur. Ad quam rem non parum facit etiam Sila fluuiolus
 qui ex môtanis ortus sub ipso Tiguro minore se in Lima-
 gum effundens: materiæ ac lignorum omnis generis copi-
 am sub uer & autumnum ex niuibus montium liquefactis
 inundans, ciuibus ijsdem aduectat. Quorum utrunq; ni fi-
 eret, Tigurini magna utriusq; rei penuria laborarent. Ne
 dicam interim quòd Limagus fluuius limpidissimus in ur-
 be duobus pontibus stratus, & prægrandibus duabus ro-
 tis ad aquandum instructus: præter aquæ usum uarium et
 pisces lacuinis meliores, oculos mirè pascit, & deambula-
 cra commodissima suppeditat. Nec is solum, uerum etiã
 area innumeris tilijs consita, & in ædico minoris oppidi lo-
 co sita omnis generis ludorum materiam præbet. Isthic en-
 nim disco, cursu, lucta, & arcu certatur: & chorea in nu-
 ptialibus solennitatibus ducitur. Eadem amœnitas utro-
 que Tiguro & maiore, & minore exeuntibus occurrit.
 Ante illud enim fossa præalta & benè longa est: in qua cer-
 ui pascentes lusitant. In latere autem eius deambulandi
 locus est amœnissimus: siue arbores in eo uarias, siue è regi-
 one uineta, & syluosos spectes colles. Ante hoc autem fossa
 non feris cicuratis, sed aquis, & piscibus plena, ac itidè
 locus ad deambulandũ & pascendum oculos idoneus est.
 Isthic enim carpiones & alios pisces lusitanteis: ex opposi-
 to prata uirentia, ac in suprema parte lacum Tigurinum
 uideas. Ad hæc aliæ duæ tiliæ extra idem oppidum in ia-
 culatoria Bombardariorum area consitæ, mirãq; arte in-
 flexæ, ac instructæ sunt: ut in æstate aliquot in mensis super

tas discumbere, & adeò tutè conuiuari liceat, ut flexuosi
 rami in cacumine colligati uel Sirij æstum arcere queant.
 Postremò ne quis rem solis coniecturalibus argumentis a-
 gi putet: age Chronicorum Tigurinae urbis testimonia ad
 ducamus. Ludouicus itaq; cognomine Pius in dotatione
 cœnobij Abbatissani in minore Tiguro, Thuregum Cur-
 tem (sic enim scribæ tunc temporis corruptè cortem, uillam
 seu castellum, ut ex alijs similibus diplomatis apparet, uo-
 cabant) suam, & pagum Zurichum unà cum omnibus ad-
 iacentibus, & ad illum pertinentibus in ducatu Aleman-
 nico situm, uocat. Quod factum est à Christi natiuitate
 circiter annum 800. & 14. Rursus in alio instrumento con-
 firmationis donatiui, monasterium Abbatissanum dicitur
 à Carolo in pago Zurichgauense constructum: quod datū
 est 4. Calendas Martias, Anno incarnationis Dominicæ
 D CCCLXXXIII. indictione prima: anno autem im-
 perij pijsissimi imperatoris Caroli tertio. Actū uerò hoc est
 ad Vlmam Curtem imperialem in Dei nomine feliciter,
 Amen. Porrò Carolum illum cognomento Crassum di-
 ctum fuisse ex temporum supputatione colligere licet. Is
 nanq; anno Domini D CCCLXXVII. regnare cœpit.
 Et quanquàm hæc testimonia apud pium, æquum, & can-
 didum lectorē satis roboris habitura non diffidam, ut cre-
 dat pagum Tigurinum ibi olim fuisse, ubi nunc Zurichia-
 na urbs, & ditio est: tamen maioris firmamenti, ac euiden-
 tiæ causa non pigebit nos plura addere.

DE FVNDATIONE VR-
 bis Tigurinae.

PLAERI.

modum Sallustio de Carthagine, ita & mihi de illis silens
 dum potius quàm pauca dicenda sunt. Sed heus tu dice-
 ret aliquis, adèò ne instituti tui oblitus es Rhelicane, ut an-
 notationes professus, historiam aut encomiũ scribere inci-
 pias, & ἀποσδ' ἰόνυ & tractes? bona uerba quæso. Non enim
 aut in patriam meã amor, aut styli ardor me ita transuer-
 sum rapuit: quin propositi mei pulchrè meminerim. Quũ
 nanq; in quæstionem uentum sit, ubi nam Tigurinus pa-
 gus (cuius Cæsar meminit) in Heluetijs situs fuerit, ac
 ego Zurichinum tractum fuisse contendam: pluribus id
 coniecturis, argumentis, & circumstantijs rei indicandũ
 fuit. Proinde candidus, ac æquus lector ueniam mihi da-
 bit, si annotandi limites egressus, cõmentaria scribere cœ-
 pi. Siquidem (ni fallor) iam ex nominis argumento, ueterũ
 annalibus, loci situ, ac ditionis latitudine cõstat: hunc eun-
 dem Zurichinorum tractum Iulij Cæsaris tempestate pa-
 gum Tigurinum appellatum esse. Hoc igitur quum pro
 nostra uirili epichirematibus quàm plurimis ostenderit:
 par est iam, ut post prælõgam digressionem ad institutum
 reuertamur. Sic ergo sequitur in Cæsare: Nam omnis
 ciuitas Heluetia in quatuor pagos diuisa est. De ueterũ,
 ac recentiorum pagis infra commodior differendi locus
 dabitur, ubi ad pagi Urbigenus mentionem Cæsar uenit.

Hic pagus unus quum domo exisset, patrum nostrorum
 memoria L. Cassium consulem interfecit. L. Florus lib.
 67. epitomes Liuianæ historiæ refert, L. Cassium Ro. con-
 sulem à Tigurino pago (qui tum ab Heluetiorum ciuitate
 forte fortuna secesserat) in Allobrogum finibus cum exer-
 citu cæsum esse. Atq; milites, qui ex ea clade superfuerant,
 obsidiis